

Rozštěpení Evropy do dvou mocenských bloků oddělených tzv. železnou oponou se projevil také v literatuře. Zatímco na Západě mohli spisovatelé tvořit zcela svobodně, prorežimní umělci ve **východním bloku** byli nuceni podřídit svou tvorbu tzv. **socialistickému realismu**.

LITERATURA

V SSSR vycházely po válce především **realistické romány** s válečnou tematikou. Autoři, jejichž tvorba se lišila od oficiální linie a kritizovali např. politické poměry v zemi, nesměli svá díla vydávat. Jejich tvorba se šířila pouze pomocí **samizdatu**. Mnoho spisovatelů zvolilo odchod do **emigrace**. Po válce publikovali v zahraničí svá díla i **ruští autoři**, kteří odešli **do exilu po roce 1917**. Postupné uvolňování politických poměrů ve východním bloku od 60. let 20. století umožnilo i svobodnější literární vývoj, např. v **Maďarsku** tak vznikla zajímavá **dramata s existenciální tematikou**. V SSSR se v této době rozvíjela zpívaná **folková poezie**, jejíž interpreti byli režimem tolerováni. Ohniskem **nových impulzů pro rozvoj západoevropské literatury** po druhé světové válce se stala **Francie**, kde se ve **filozofických románech** formoval tzv. **literární existencialismus**. Existenciální témata se promítla i do **absurdního dramatu**. Na experimentální prózu předválečného období navázali tvůrci francouzského **nového románu**. Existencialismus ovlivnil i tvorbu spisovatelů řady dalších evropských národních literatur. Ve **Švýcarsku** vznikaly **modelové divadelní hry** s prvky existencialismu kritizující soudobou společnost, v **řeckých filozofických románech** se existencialismus projevil zájmem o téma hledání smyslu života. Závažným společenským a sociálním problémům byla věnována pozornost i v **italských neorealistických románech**.

Poměrně konzervativní poválečnou tvorbu v Anglii rozbouřil nástup nové generace autorů, k nimž patří tzv. **rozhněvaní mladí muži**, kteří psali sociálněkritické romány (např. satirické univerzitní romány) a dramata, a **básníci z tzv. Hnutí**. Ve stejné době debutovaly také významné spisovatelky 2. poloviny 20. století. Vznikla zde rovněž zásadní díla žánru **fantasy** a pokračoval **rozkvět detektivní prózy** a její nové odnože, tzv. **špionážního románu**. Charakteristickým rysem anglického postmoderního románu je **spojení tradice a experimentu**.

V **západním Německu** se po druhé světové válce mladá generace spisovatelů sdružená do **Skupiny 47** vyrovnávala především s nacistickou minulostí země a kriticky hodnotila poválečný stav. Využitím metody proudu vědomí autoři formálně navázali na experimentální román, často užívali i žánrové formy **pikareskního románu**. Na nacistickou minulost země a neochotu obyvatel vyrovnat se s ní upozorňovali i **rakouští** spisovatelé, a to zejména **dramatikové**.

EXISTENCIALISMUS

Literární existencialismus se **inspiroval** myšlenkami představitelů existenciální filozofie, která vznikla po první světové válce v Německu vlivem fenomenologie německého filozofa **Martina Heideggera** a dánského filozofa **Sorena Kierkegaarda**. Nejvíce se **rozšířil po druhé světové válce ve Francii**. Existencialisté vnímají svět subjektivně, očima jedince izolovaného od společnosti. **Člověk** podle existencialistů **žije ve světě, kterému nerozumí**, není s ním v souladu, a ten se mu proto jeví jako **absurdní**. V konfrontaci s **nevyhnutelností smrti** zažívá **pocit úzkosti**. Smrt se pro **absurdního hrdinu** stává absolutní hodnotou, kterou měří smysl svého jednání. Na rozdíl od věcí je však člověku dána **svoboda** naplnit svůj život činy, kterými může ospravedlnit svou jinak absurdní existenci. K představitelům existencialismu jsou řazeni např. **Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Graham Greene** a **Nikos Kazantzakis**. Prvky existencialismu lze najít i v dílech **Patricka Modiana** či **Borise Viana**.

Absurdní drama se formovalo od poloviny 50. let 20. století ve **Francii** v souvislosti s **existencialismem**. Zaměřuje se na vyjádření **pocitů úzkosti** vycházejících z **prožitku absurdity lidské existence**. Absurdní drama porušuje základní principy divadelní hry. Zpravidla mu **chybí děj i zápletka**. **Postavy nejsou blíže charakterizovány** a divák neví nic o motivaci jejich jednání. **Jazyk** absurdního dramatu záměrně **nemá sdělnou funkci**. Mezi replikami mluvčích není žádná souvislost, čímž autoři naznačují ztrátu schopnosti mezilidské komunikace. K autorům absurdního dramatu patří např. **Eugène Ionesco, Samuel Beckett, Jean Genet** a **Harold Pinter**. Tematicky je s absurdním dramatem spřízněna i tvorba **Friedricha Dürrenmatta** a **Istvána Örkényho**.

ABSURDNÍ DRAMA

Filozofický román je prozaický útvar, prostřednictvím kterého autor sděluje čtenáři své filozofické stanovisko. Tomu jsou podřízeny i charaktery postav a příběh.

Satirický román je prozaický útvar, který dosahuje komického účinku zesměšněním společnosti, stávajících poměrů či jednotlivce. Kombinuje v sobě tedy humor a kritiku.

Realistický román je prozaický útvar, který vznikl v 19. století, ale jeho forma a postupy jsou užívány i ve 2. polovině 20. století v tzv. společensky angažované literatuře. Autoři v něm kombinují prvky biografie, publicistiky i filozofických úvah a často pracují i s kompoziční a vyprávěcí technikou experimentálního románu.

Experimentální román je prozaický útvar, který vznikl v meziválečném období. Jeho autoři užívali metodu tzv. proudu vědomí, kterou kombinovali s kompozičními prvky ovlivněnými filmovou technikou (stříh, záběry na detail i pozadí, zastavení času, rozdělení skutečnosti do sekvencí apod.). V poválečném období tyto postupy užívala řada autorů už zcela běžně i v realistických románech.

Univerzitní román je satirický prozaický útvar, který vznikl v 50. letech 20. století v Anglii. Jeho děj je zasazen do prostředí provinční univerzity a slouží tak ke kritice poměrů, které na ní panují.

Postmoderní román je prozaický útvar, který vyniká nejen propracovanou kompozicí, ale také synkretismem, tj. míšením propojováním motivů a témat z různých kulturních okruhů. Děj se obvykle odehrává v přítomnosti a autor jej koncipuje jako hru, v níž čtenář odhaluje nejen skryté významy a odkazy na jiná literární díla, ale je znejistován i různými variantami interpretace příběhu.

INSPIRACE

Jedním z nejinspirativnějších literárních směrů druhé poloviny 20. století byl **existencialismus**. Definoval ho francouzský filozof **Jean-Paul Sartre**, který postavil Evropany nejen před nutnost individuálního vyrovnání se s konečností života, ale nabádal je i k **převzetí osobní zodpovědnosti** za sebe, za jedince, které svým chováním ovlivňují, a tedy i za celkový vývoj společnosti.

Latinskoamerický magický realismus, k jehož nejvýznamnějším autorům patří např. **Gabriel García Márquez**, obohatil evropskou literaturu o spojení **realistického líčení** prostředí a charakterů hrdinů s **magickými a mytologickými prvky**. Literární dílo tak získává další významové rozměry.

1. Jak se v literatuře projevilo poválečné rozdělení Evropy na západní demokratické a východní totalitní země?
2. Jmenujte některé společné rysy existencialismu a absurdního dramatu.

Režisér Vittorio de Sica natočil v roce 1946 neorealistický film o chlapcích z městské periferie *Děti ulice* a o dva roky později film o problémech soudobého italského nezaměstnaného dělníka *Zloději kol*.